

Research Articles

Received : 13 September 2023

Revised : 28 October 2024

Accepted : 10 December 2024

กระบวนการแบบมังกรจีนในสมัยราชวงศ์ชิง
Chinese Gragon Procession During the Qing Dynasty

วาง ม่านลี¹

Wang Manli

เสกสรรค์ ตันยาภิรมย์²

Sakesan Tonyapirom

พงศ์เดช ไชยคุตร³

Pongdej Chaiyakut

สาขาวิชาทัศนศิลป์และการออกแบบ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Program in Visual Arts and Design, Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University

Corresponding author e-mail : ungsakul@go.buu.ac.th

บทคัดย่อ

ภาพลวดลายมังกรดั้งเดิมที่ปรากฏในแผ่นดินจีนสะท้อนถึงจิตสำนึกด้านสุนทรียศาสตร์อันเป็นเอกลักษณ์และแนวคิดด้านคุณค่าของชนชาติจีนที่สั่งสมมานานนับพันปี เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญและเกี่ยวพันกับประวัติศาสตร์การพัฒนาทางวัฒนธรรมของจีนตั้งแต่แรกเริ่มจวบจนทุกวันนี้ ลวดลายมังกรจึงเป็นจิตวิญญาณของชนชาติจีน ซึ่งลวดลายดังกล่าวได้ผ่านกระบวนการวิวัฒนาการที่ทั้งซับซ้อนและยาวนานจนกระทั่งค่อย ๆ ก่อตัวขึ้นจนกลายเป็นลวดลายดังเช่นในปัจจุบัน

ภายใต้กฎการวิวัฒนาการของลวดลายมังกรจีนในยุคราชวงศ์จินโบราณ จากงานวิจัยนี้พบว่าเอกลักษณ์ของลวดลายมังกรบนเครื่องเคลือบของประเทศจีนในสมัยราชวงศ์ชิง เป็นความเจริญของอารยธรรมจีนที่มาถึงจุดสูงสุด ทั้งด้วยวัสดุสี เทคโนโลยี และอิทธิพลจากประเทศตะวันตก ลวดลายมังกรในสมัยจักรพรรดิคังซี มีลักษณะเรียบง่าย สง่างามและแข็งแรง น่าเกรงขาม และการใช้สีเป็นแบบฟา มิลล์โรส(Famille rose) สีที่สดใส สีที่ใช้มี 5 สีได้แก่ สีเหลือง สีคราม สีน้ำตาล สีเขียว สีเทา ลวดลายมังกรในสมัยจักรพรรดิหย่งเจิ้ง มีลักษณะดูยิ่งใหญ่ ทรงพลัง มีความกระฉับกระเฉง ดูมีชีวิตชีวา การใช้สี

¹ นิสิตหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

² รองศาสตราจารย์ ดร./ที่ปรึกษาหลักงานดุษฎีนิพนธ์

³ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ/ที่ปรึกษาร่วมงานดุษฎีนิพนธ์

เป็นสีพาสเทล(Pastel colors) สีที่ใช้มี 7 สีได้แก่ สีเหลือง สีคราม สีน้ำตาล สีเขียว สีเทา สีส้ม และสีแดง ลวดลายมังกรในสมัยจักรพรรดิเฉียนหลง เป็นการต่อยอดความเจริญรุ่งเรือง มีความละเอียดมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะที่ส่วนหัวมังกร เน้นความเหมือนจริง มีการนำเทคนิคการภาพวาดสีน้ำมันของตะวันตกมาผสมผสาน ทำให้สีสันทันดูภาพรวมมีความงดงามยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการใช้คู่สีตรงข้าม (Complementary colors) ที่สามารถสร้างโดดเด่นและสมดุลให้กับลวดลาย

คำสำคัญ : ลวดลายมังกรจีน, มังกรจีนสมัยราชวงศ์ชิง

Abstract

The traditional dragon patterns that have emerged in China reflect the unique aesthetic sensibilities and value systems cultivated by the Chinese people over thousands of years. As a significant cultural heritage, these patterns are intricately intertwined with the history of Chinese cultural development. The evolution of dragon motifs in China, representing the spirit of the Chinese nation, has undergone a lengthy and intricate process, gradually shaping the patterns we observe today.

This study, in accordance with the evolving patterns of Chinese dragon motifs during ancient dynastic eras, reveals that the characteristics of dragon patterns on Chinese porcelain during the Qing Dynasty were indicative of the prosperity of Chinese civilization. These characteristics were influenced by a variety of factors, including color schemes, artistic techniques, and the influence of Western nations. During the reign of Emperor Kangxi, dragon motifs were known for their simplicity, elegance, and regal appearance. They featured a color palette known as Famille rose, which was grounded in the traditional Chinese five-color concept comprising black, white, red, yellow, and blue. In the Yongzheng era, dragon motifs exhibited strength, vitality, and vivacity. The color palette used was soft and pastel in nature, creating a rich and layered visual effect. The dragon patterns of the Qianlong era extended this period of prosperity, featuring even more intricate details, particularly in the portrayal of the dragon's head. Realism was emphasized, and Western oil painting techniques were incorporated to enhance the richness of colors and overall aesthetic appeal. Notably, complementary colors were employed to create attention-grabbing yet balanced patterns.

Keywords : Chinese dragon patterns, Qing Dynasty dragons

1. บทนำ

“มังกร” ถือเป็นปรากฏการณ์รูปแบบหนึ่งที่กลายมาเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของวัฒนธรรมจีน และยังมีภูมิหลังทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์อันลึกซึ้ง ไม่ว่าสถานที่ใดก็ตามที่มีชาวจีนอาศัยอยู่ ที่แห่งนั้นย่อมมีร่องรอยของมังกรเสมอ ซึ่งปัจจัยข้อนี้ก่อให้เกิดวัฒนธรรมมังกรขึ้นในท้องที่ ดังเห็นได้จากที่มีเทศกาลจีนหลายเทศกาลที่มักเกี่ยวข้องกับมังกรอาทิเช่น กิจกรรมแข่งเรือมังกรในเทศกาลไหว้บ๊ะจ่าง ระบายสีมังกรและสิงโตในเทศกาลตรุษจีนและเทศกาลแชนโคมไฟ ฯลฯ ซึ่งในช่วงเทศกาลรื่นเริงเหล่านี้ ชาวจีนต่างพากันอธิษฐานขอพรจากมังกรด้วยวิธีการนานารูปแบบ ทั้งขอพรให้เทพมังกรปกป้องรักษา หรือขอให้เทพมังกรลดบันดาลให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาลเพื่อการเก็บเกี่ยวพืชผลและธัญญาหารที่อุดมสมบูรณ์ จึงกล่าวได้ว่ามังกรเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงประเพณีพื้นบ้านจีนได้ดีที่สุด มังกรกลายเป็นปัจจัยที่หยั่งรากลึกถึงสู่ทัศนคติของชนชาวจีนและมีรากฐานอันมั่นคงทั้งยังเป็นสื่อกลางที่คอยสืบสานคติความเชื่อของชาวจีนที่สั่งสมมานานนับพันปีจากรุ่นสู่รุ่น การมีอยู่ของวัฒนธรรมมังกรไม่เพียงช่วยเสริมสร้างความรักใคร่สามัคคีของชนชาวจีนให้กลมเกลียวแน่นแฟ้นและเชื่อมประสานประเพณีดั้งเดิมอันดีงามในแผ่นดินจีนให้เป็นปึกแผ่น ถือเป็นวัฒนธรรมที่มีคุณูปการอย่างยิ่งต่ออารยธรรมมนุษย์และเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของวัฒนธรรมตะวันออก

ราชวงศ์ชิงเป็นยุคสมัยที่รุ่งเรืองที่สุดในประวัติศาสตร์ด้านการพัฒนาเครื่องเคลือบในประเทศจีน ซึ่งการตกแต่งลวดลายมังกรก็มาถึงจุดสูงสุดเช่นกัน โดยเฉพาะในยุคของจักรพรรดิคังซี จักรพรรดิหย่งเจิ้ง และจักรพรรดิเฉียนหลง แห่งราชวงศ์ชิง สังคมมีความมั่นคง เศรษฐกิจเจริญรุ่งเรือง อำนาจของชาติแข็งแกร่ง และราชวงศ์ที่ทำการผูกขาดกับช่างฝีมือ วัสดุ และเทคโนโลยีที่ดีที่สุดในเวลานั้น รวมถึงแนวคิดทางสุนทรียะของจักรพรรดิ ซึ่งปัจจัยสำคัญก่อให้เกิดความก้าวหน้า เกิดเป็นหน้าประวัติศาสตร์การพัฒนาด้านศิลปะและงานฝีมือของจีนที่ยอดเยี่ยที่สุดแห่งยุค (Ning, G. (2013) ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการวิจัยและวิเคราะห์การสืบทอดและนวัตกรรมของมังกรจีนในสมัยราชวงศ์ชิงในการออกแบบศิลปะเครื่องเคลือบร่วมสมัยที่จะสามารถทำให้ช่างฝีมืองานศิลปะร่วมสมัยและนักออกแบบที่ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับศิลปะเครื่องเคลือบหันมาให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจและอนุรักษ์วัฒนธรรมมังกรจีนให้มากยิ่งขึ้น และศึกษาวิจัย “ลวดลายมังกรจีน” อย่างเจาะลึกเพื่อนำไปพัฒนาและประยุกต์ใช้ในวงกว้าง ตลอดจนสนับสนุนการส่งเสริมคุณค่าให้แก่วัฒนธรรมมังกรจีน เพื่อเป็นประโยชน์ต่ออ้างอิงที่สำคัญสำหรับนักวิจัยในอนาคต

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์เอกลักษณ์ของลวดลายมังกรบนเครื่องเคลือบของประเทศจีนในสมัยราชวงศ์ชิง

2.2 เพื่อออกแบบลวดลายมังกรร่วมสมัย

3. ขอบเขตของการวิจัย

3.1. ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษารูปแบบการตกแต่งบนเครื่องเคลือบ และจำแนกองค์ประกอบทางวัฒนธรรมจากคติความเชื่อและประเพณีวัฒนธรรมมังกรจีนมาประยุกต์ใช้เป็นต้นแบบในการออกแบบลวดลายมังกร โดยมุ่งให้ความสำคัญกับการศึกษาวิจัยวิธีการนำศิลปะการตกแต่งด้วยลวดลายมังกรในสมัยราชวงศ์ซิงประยุกต์เข้าสู่การออกแบบเครื่องเคลือบร่วมสมัย

3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่: โรงงานเตาเผาราชสำนักเมืองจี้เต๋อเจิ้น พระราชวังต้องห้ามกรุงปักกิ่ง และพิพิธภัณฑ์เครื่องเคลือบจีน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

3.3 ขอบเขตด้านเวลา: รัชสมัยของจักรพรรดิคังซี จักรพรรดิยงเจิ้ง และจักรพรรดิเฉียนหลง แห่งราชวงศ์ซิง (ค.ศ.1662 - 1795)

4. วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 รวบรวมเครื่องเคลือบลายจีนสมัยราชวงศ์ซิงจำนวนทั้งหมด 30 ชิ้น โดยแบ่งเป็นรัชสมัยของจักรพรรดิคังซี จักรพรรดิยงเจิ้ง และจักรพรรดิเฉียนหลง

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ ลวดลาย รูปร่างรูปทรง องค์ประกอบ และสี ความเหมือนความแตกต่างในแต่ละยุคสมัย ศึกษาความหมายแฝงของลวดลายมังกร

เอกลักษณ์และสุนทรียภาพทางศิลปะลวดลายมังกรบนเครื่องเคลือบราชวงศ์ซิง ที่ได้คัดเลือกรูปแบบมังกรที่พบมากที่สุดในสมัยราชวงศ์ซิงมี 10 ลวดลาย ดังนี้

4.1 ลวดลายมังกรลายเมฆ เป็นลวดลายที่มีการเริ่มต้นขึ้นในสมัยราชวงศ์ถังและสืบทอดมาจนถึงในสมัยราชวงศ์ซิง องค์ประกอบของลวดลายประกอบด้วยมังกรและเสริมด้วยเมฆ ดังปรากฏในภาพ

ตารางที่ 1 ลวดลายมังกรลายเมฆ

ยุคสมัย	ตัวอย่างเครื่องเคลือบ	ลวดลาย	สีที่ปรากฏ	ความหมายแฝงทางวัฒนธรรม
ยุคสมัยคังซี 1662-1722			C 0 M 27 Y88 K 0 C 1 M 18 Y94 K 0 C 5 M 19 Y50 K 0	รูปร่างมังกรที่บิดเบี้ยวปรากฏเป็นรูปร่างของอักษร "弓" ("กง") เกล็ดมังกรมีเส้นหยัก ล้อมรอบ และลายเมฆถูกคลุมด้วยอักษร "壬" ("เหริน")
ยุคสมัยหย่งเจิ้ง 1723-1735			C 100 M 60 Y8 K 1 C 100 M 68 Y32 K 20 C 95 M 46 Y10 K 1	ลายเส้นของเขามังกรที่ถูกวาดขึ้นนั้นละเอียดและโดดเด่นกว่าเส้นของสมัยคังซีซึ่งเพิ่มความรู้สึกของความยิ่งใหญ่และลวดลายของเมฆก็เพิ่มจำนวนของเมฆเซอร์รัสขึ้นเป็นจำนวนมากซึ่งหมายถึงความสมปรารถนา

ยุคสมัย	ตัวอย่างเครื่องเคลือบ	ลวดลาย	สีที่ปรากฏ	ความหมายแฝงทางวัฒนธรรม
ยุคสมัย เฉียนหลง 1736-1795			C0 M100 C27 M100 Y100 K0 Y90 K29 C0 M20 C1 M21 Y95 K0 Y70 K0 C18 M43 Y93 K0	- ครีบบั๊กรแสดงให้เห็นชัดเจนคล้ายฟันปลา - ลวดลายของเมฆ มีการเพิ่มจำนวนอักษร “十” (สิบ) - ลวดลายเมฆมีความซับซ้อนมากกว่าสมัยคังซีและหย่งเจิ้ง

ที่มา: Manli Wang (2566)

4.2 ลวดลายมังกรถวน มีต้นกำเนิดจากราชวงศ์ถัง และถูกใช้อย่างแพร่หลายในราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิงลักษณะของลวดลายมังกรจะเป็นรูปวงกลม หัวและหางมังกรเชื่อมต่อกัน บริเวณรอบ ๆ ลวดลายมังกรจะปรากฏลวดลายดอกไม้ ดังปรากฏในภาพ

ตารางที่ 2 ลวดลายมังกรถวน

ยุคสมัย	ตัวอย่างเครื่องเคลือบ	ลวดลาย	สีที่ปรากฏ	ความหมายแฝงทางวัฒนธรรม
ยุคสมัยคังซี 1662-1722			C100 M52 C100 M53 Y11 K1 Y21 K6 C95 M48 C78 M36 Y10 K1 Y0 K0	- ลวดลายมังกรมีความเชื่อมต่อกันตั้งแต่หัวจนถึงหาง เว้นส่วนท้องว่างไว้ - เทคนิคการใช้แปรงมีความคล่องแคล่ว

ยุคสมัย	ตัวอย่างเครื่องเคลือบ	ลวดลาย	สีที่ปรากฏ	ความหมายแฝงทางวัฒนธรรม
				- มีการจัดองค์ประกอบชัดเจนและกว้างขวางและยังเหลือพื้นที่ไว้จำนวนมาก
ยุคสมัย หย่งเจิ้ง 1723- 1735			 C0 M90 C0 M83 Y90 K0 Y87 K0 Y66 K2 Y17 K2 C53 M19 C0 M20 Y15 K1 Y95 K0	- ลวดลายมังกรมีชีวิตชีวา - ลวดลายมีความวิจิตรบรรจง - ลวดลายมังกรถูกวาดด้วยเส้นเรียบเส้นเดียวทำให้รู้สึกถึงการเคลื่อนไหวของมังกรมากขึ้น
ยุคสมัย เฉียนหลง 1736- 1795			 C100 M60 C99 M33 Y8 K1 Y38 K21 C78 M36 C2 M16 Y0 K0 C13 M90 Y39 K0 Y56 K3	- เมื่อเทียบกับลวดลายมังกรของสมัยคังซีและย่งเจิ้ง องค์ประกอบจะสมบูรณ์กว่าและเส้นตกแต่งในวงกลมนั้นซับซ้อนกว่า - ลวดลายมังกรมีความซับซ้อน

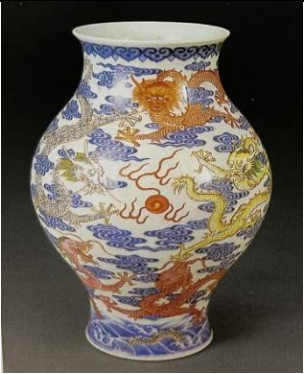
ยุคสมัย	ตัวอย่างเครื่องเคลือบ	ลวดลาย	สีที่ปรากฏ	ความหมายแฝงทางวัฒนธรรม
				แต่ประณีตและละเอียดอ่อน

ที่มา: Manli Wang (2566)

4.3 ลวดลายมังกรเล่นลูกแก้ว เป็นลวดลายที่เริ่มต้นในสมัยห้าราชวงศ์ ลวดลายจะประกอบด้วย ลวดลายมังกรและลูกแก้ว มักจะมีลูกแก้วลอยอยู่ข้างหน้าและมังกรจะไล่เล่นลูกแก้ว

ตารางที่ 3 ลวดลายมังกรเล่นลูกแก้ว

ยุคสมัย	ตัวอย่างเครื่องเคลือบ	ลวดลาย	สีที่ปรากฏ	ความหมายแฝงทางวัฒนธรรม
ยุค สมัยคังซี 1662- 1722			C100 M52 Y11 K1 C0 M21 Y94 K0 C78 M36 Y0 K0	- ดวงตามังกร - นัยกลมและเบิก กว้าง - ทรงพลัง - ขนมังกรยาว จนถึงด้านหลัง - ลายเปลวไฟ เชื่อมต่อกัน ตัวอักษรจีน “ภูเขา”
ยุคสมัย หย่งเจิ้ง 1723- 1735			C100 M60 Y8 K1 C0 M53 Y59 K0 C100 M31 Y91 K25 C58 M96 Y40 K61 C63 M53 Y22 K5 C0 M80 Y83 K0	การหมุนของ ลูกแก้วไฟใน ลวดลายมังกร เล่นลูกแก้วจะ เพิ่มมากขึ้นใน สมัยนี้ แต่ชั้น ของเส้นเปลวไฟ

ยุคสมัย	ตัวอย่างเครื่องเคลือบ	ลวดลาย	สีที่ปรากฏ	ความหมายแฝงทางวัฒนธรรม
				จะน้อยกว่าของสมัยคังซี
ยุคสมัย เฉียนหลง 1736-1795			C0 M70 Y91 K0 C1 M21 Y70 K0 C95 M46 Y10 K1 C100 M60 Y8 K1 C78 M36 Y0 K0	- ตกแต่งด้วยสี สองสีอย่าง ละเอียด - ลูกแก้วไฟส่วน ใหญ่จะถูกนำมา ตกแต่งเป็น ลวดลายเปลวไฟ คล้ายกับ ตัวอักษรจีน “ 山 ภูเขา” - เส้นของเปลว ไฟยาวขึ้นและ จำนวนชั้น เพิ่มขึ้น

ที่มา: Manli Wang (2566)

4.4 ลวดลายมังกรท่ามกลางดอกไม้ เริ่มต้นในสมัยห้าวราชวงศ์ ลักษณะของลวดลายมังกรจะปรากฏอยู่บนกิ่งก้านของดอกไม้ จึงมักถูกเรียกว่า “มังกรดอกไม้”

ตารางที่ 4 ลวดลายมังกรท่ามกลางดอกไม้

ยุคสมัย	ตัวอย่างเครื่องเคลือบ	ลวดลาย	สีที่ปรากฏ	ความหมายแฝงทางวัฒนธรรม
ยุคสมัยคังซี 1662-1722			C45 M68 C100 M60 Y57 K66 Y8 K1 C0 M34 Y93 K0	- ชั้นสังคมของลวดลายเปลี่ยนไปอย่างเห็นได้ชัด ลวดลายมังกรและลายเส้นใหญ่เชื่อมต่อกันเป็นชุด - กรงเล็บมังกรมีการแกะสลักที่แหลมคม
ยุคสมัยหย่งเจิ้ง 1723-1735			C78 M36 C82 M51 Y0 K0 Y84 K13 C30 M30 C3 M36 Y70 K12 Y99 K0 C1 M18 Y94 K0	การตกแต่งในอีมดอกไม้มีความโดดเด่นแม้ว่าจะใช้พื้นที่เป็นจำนวนมาก แต่ก็มีความกว้างระหว่างดอกไม้กับลวดลายมังกร ซึ่งทำให้รู้สึกสบายตา เส้นของตามังกรและเขามังกรโดดเด่นสะดุดตา

ยุคสมัย	ตัวอย่างเครื่องเคลือบ	ลวดลาย	สีที่ปรากฏ	ความหมายแฝงทางวัฒนธรรม
ยุคสมัย เฉียนหลง ลง 1736- 1795				- ลวดลายมังกร - ดอกไม้เน้นความพริ้วไหวมากขึ้น - เน้นความรู้สึกถึงความมีชีวิตชีวา - ตกแต่งอย่างเรียบเนียนเป็นธรรมชาติ - พื้นที่อ้าออกและกรงเล็บที่ร้ายร้าแสดงถึงท่าทีที่ก้าวไปข้างหน้าของมังกร

ที่มา: Manli Wang (2566)

4.5 ลวดลายมังกรชื่อ เริ่มต้นในสมัยราชวงศ์ซ่ง จัดเป็นลวดลายมังกรที่มีความคลาสสิกได้รับความนิยมในสมัยราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิง ลวดลายมังกรมีลักษณะขดตัว เป็นแบบคู่

ตารางที่ 5 ลวดลายมังกรชื่อ

ยุคสมัย	ตัวอย่างเครื่องเคลือบ	ลวดลาย	สีที่ปรากฏ	ความหมายแฝงทางวัฒนธรรม
ยุค สมัยคังซี 1662- 1722				- ลวดลายมังกร - มีรูปร่างที่สมส่วน - มีการรวมลวดลายมังกร

ยุคสมัย	ตัวอย่างเครื่องเคลือบ	ลวดลาย	สีที่ปรากฏ	ความหมายแฝงทางวัฒนธรรม
				นามธรรมและลวดลายประดับเข้าไว้ด้วยกัน - ภาพวาดมีความเรียบง่ายและแสดงถึงความสมจริง
ยุคสมัย หย่งเจิ้ง 1723- 1735			C0 M80 Y83 K0 C0 M70 Y91 K0 C0 M53 Y59 K0	- ลวดลายมังกรชื่อมีชีวิตชีวา - เทคนิคการใช้พู่กันที่คล่องแคล่ว - ลวดลายมังกรที่ขดเคี้ยว
ยุคสมัย เฉียนหลง 1736- 1795			C28 M83 Y92 K28 C0 M80 Y83 K0 C95 M46 Y10 K1	- ลวดลายมังกรชื่อมีรูปร่างกลม ให้ความรู้สึกดังเทพเจ้า - ลวดลายมังกรมีความชัดเจนมากขึ้น มีการจัดรายละเอียดของแสงและเงาไว้อย่างดี - แสดงให้เห็นถึงความงดงามและเทคนิคอันยอดเยี่ยมของการ

ยุคสมัย	ตัวอย่างเครื่องเคลือบ	ลวดลาย	สีที่ปรากฏ	ความหมายแฝงทางวัฒนธรรม
				ตกแต่งในสมัยเฉียนหลง

ที่มา: Manli Wang (2566)

4.6 ลวดลายมังกรและนกเฟิงหวง ลวดลายนี้เริ่มต้นปรากฏขึ้นบนเครื่องเคลือบเผาในราชวงศ์ซ่ง เป็นอีกหนึ่งลวดลายที่มีความคลาสสิก มีลักษณะเป็นลวดลายมังกรกับนกเฟิงหวงหรือนกฟีนิกซ์อยู่ตรงข้ามกัน

ตารางที่ 6 ลวดลายมังกรและนกเฟิงหวง

ยุคสมัย	ตัวอย่างเครื่องเคลือบ	ลวดลาย	สีที่ปรากฏ	ความหมายแฝงทางวัฒนธรรม
ยุคสมัยคังซี 1662-1722			 C0 M70 C100 M60 Y91 K0 Y8 K1 C100 M31 C61 M39 Y91 K25 Y89 K0 C39 M31 Y17 K2	- ลวดลายสวยและสง่างาม - ลายเส้นของตัวมังกรสื่อถึงจังหวะการเคลื่อนไหว - มังกรอ้าปากและแลบลิ้น ลำตัวมีความแข็งแรง - นกฟีนิกซ์หัวที่ขึ้น ปลายปีกยาวและเห็นขนนกชัดเจน

ยุคสมัย	ตัวอย่างเครื่องเคลือบ	ลวดลาย	สีที่ปรากฏ	ความหมายแฝงทางวัฒนธรรม
ยุคสมัย หย่งเจิ้ง 1723- 1735			C100 M65 Y11 K1 C93 M36 Y15 K2 C100 M53 Y21 K6	- ดวงตาของมังกรเบิกกว้าง หมวดมังกรทำใหู้สึกถึงความดุร้าย กรงเล็บของมังกรเหยียดออก ครีบมังกรมีการเน้นรายละเอียดยิ่งขึ้น - นกเฟิ่งหวงตัวสั้นลงและหัวยาวขึ้น คอและปีกมีการตกแต่งอย่างละเอียด - การจัดวางขนหางนกเฟิ่งหวงมีความเรียบง่ายกว่าสมัยคังซี
ยุคสมัย เฉียนหลง 1736- 1795			C10 M96 Y82 K2 C0 M40 Y52 K0 C18 M43 Y93 K0	- ลวดลายมังกรเน้นรายละเอียดที่ครีบล้าง มีขนที่ศอก - คอของนกฟีนิกซ์เรียวยาว มีปีกกว้างหลายชั้นและลำตัวที่โค้งมนมากขึ้น - ลายเส้นของหางนกฟีนิกซ์มี

ยุคสมัย	ตัวอย่างเครื่องเคลือบ	ลวดลาย	สีที่ปรากฏ	ความหมายแฝงทางวัฒนธรรม
				ลักษณะเป็นส่วนโค้ง ซึ่งนุ่มนวลกว่าลายเส้นของลวดลายมังกร

ที่มา: Manli Wang (2566)

4.7 ลวดลายมังกรน้ำทะเล เริ่มพบในช่วงราชวงศ์ซ่งเหนือ และได้รับความนิยมมากในราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิง มีลักษณะเป็นลวดลายมังกรกำลังว่ายอยู่ในทะเลที่มีคลื่นซัด หรือบินทะยานขึ้นมาจากใต้ทะเล

ตารางที่ 7 ลวดลายมังกรน้ำทะเล

ยุคสมัย	ตัวอย่างเครื่องเคลือบ	ลวดลาย	สีที่ปรากฏ	ความหมายแฝงทางวัฒนธรรม
ยุคสมัยคังซี 1662-1722			C100 M65 Y11 K1 C100 M60 Y8 K1 C78 M36 Y0 K0	- ลวดลายทะเลเป็นคลื่นที่ซัดอย่างรุนแรง - ลวดลายทะเลและคลื่นถูกรวมเข้าด้วยกันลายเส้นของตัวมังกรแสดงออกมาอย่างเป็นจังหวะ - ลวดลายมังกรมีความแข็งแรงชนมังกรมีการแบ่งเป็นมัดๆ และมีใบหน้าอันทรงพลัง

ยุคสมัย	ตัวอย่างเครื่องเคลือบ	ลวดลาย	สีที่ปรากฏ	ความหมายแฝงทางวัฒนธรรม
ยุคสมัย หย่งเจิ้ง 1723- 1735			C19 M89 Y85 K9 C17 M98 Y100 K8 C13 M90 Y56 K3	- ลวดลายมังกร มีความแข็งแกร่ง ยิ่งใหญ่ - ครีบล้างและ เขามังกรที่ยื่น ออกมาทำให้ ผู้คนรู้สึกถึง ความดุร้าย - มีการวาด ลายเส้นน้ำทะเล ทั้งหมดไว้บน ชิ้นงาน เป็นงาน ศิลปะที่ผสม ภาพท้องฟ้ากับ ท้องทะเลเข้ากัน อย่างลงตัว
ยุคสมัย เฉียนหลง 1736- 1795			C19 M89 Y85 K9 C17 M98 Y100 K8 C78 M36 Y0 K0	- สไตล์ของน้ำ ทะเลมีการ เปลี่ยนแปลง หลากหลาย รูปแบบแต่ยัง สามารถวาดภาพ ได้อย่างวิจิตร บรรจง - ภาพทะเล เน้น รายละเอียดของ วงคลื่น - เขาและหนวด มังกรในลวดลาย

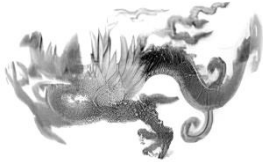
ยุคสมัย	ตัวอย่างเครื่องเคลือบ	ลวดลาย	สีที่ปรากฏ	ความหมายแฝงทางวัฒนธรรม
				มังกรยื่นออกมา ส่วนเขาและ ลายเส้นด้านหลัง แสดงถึงความ ดุร้าย

ที่มา: Manli Wang (2566)

4.8 ลวดลายมังกรย้ง หมายถึงมังกรที่มีปีกหรือที่เรียกกันว่ามังกรบิน เริ่มพบในช่วงราชวงศ์ซ่งได้กล่าวได้ว่าเป็นลวดลายมังกรย้งมีความอ่อนช้อยและมีความสง่างามเป็นอย่างมาก

ตารางที่ 8 ลวดลายมังกรย้ง

ยุคสมัย	ตัวอย่างเครื่องเคลือบ	ลวดลาย	สีที่ปรากฏ	ความหมายแฝงทางวัฒนธรรม
ยุคสมัยคังซี 1662-1722			C100 M67 Y16 K3 C78 M6 Y62 K0 C19 M89 Y85 K9 C5 M35 Y99 K0 C18 M67 Y76 K6 C42 M3 Y67 K0	- มังกรมี วงข้างและ เพิ่มการตกแต่ง - เอกลักษณ์ ของรูปแบบ มังกรไม่ชัดเจน - ปีกของมังกร เปียงไปทาง ลวดลาย ประดับ

ยุคสมัย	ตัวอย่างเครื่องเคลือบ	ลวดลาย	สีที่ปรากฏ	ความหมาย แฝงทาง วัฒนธรรม
ยุคสมัย หย่งเจิ้ง 1723- 1735			C18 M67 C42 M3 Y76 K6 Y67 K0 C78 M36 C3 M38 Y0 K0 Y97 K0 C17 M98 Y100 K8	-ลักษณะการ ตกแต่งของหัว และเท้ามังกร จะค่อนข้าง ชัดเจนและมี ปีก ลักษณะ รูปแบบ ลวดลาย"มังกร ยี่ง" ในช่วงสมัย นี้ ค่อยๆได้รับ การพัฒนาเป็น รูปธรรม - ลายเส้นของ ปีกมีความอวบ อิมและสมจริง ยิ่งขึ้น
ยุคสมัย เจียนหลง 1736- 1795			C100 M65 C100 M60 Y11 K1 Y8 K1 C78 M36 Y0 K0	- หัว เท้าและ ปีกมังกร รวมถึงลำตัว มังกรตกแต่ง ด้วย รายละเอียดที่ เยอะมาก - ปีกและกรง เล็บของมังกร วาดได้สมจริง ยิ่งขึ้น ชั้นของ ลายเส้นมี

ยุคสมัย	ตัวอย่างเครื่องเคลือบ	ลวดลาย	สีที่ปรากฏ	ความหมาย แฝงทาง วัฒนธรรม
				เปลี่ยนแปลง มากขึ้น

ที่มา: Manli Wang (2566)

4.9 ลวดลายมังกรหน้าตรง มีต้นกำเนิดช่วงยุคกลางของราชวงศ์หมิง ถือเป็นการตกแต่งลวดลายมังกรบนเครื่องเคลือบที่มีเกียรติสูงสุด องค์ประกอบของลวดลายมังกรหน้าตรงจะมีทะเลและเมฆหรือลูกแก้วไฟร่วมอยู่ด้วย

ตารางที่ 9 ลวดลายมังกรหน้าตรง

ยุคสมัย	ตัวอย่างเครื่องเคลือบ	ลวดลาย	สีที่ปรากฏ	ความหมายแฝงทางวัฒนธรรม
ยุคสมัยคังซี 1662-1722			C19 M89 Y85 K9 C85 M44 Y64 K52 C22 M76 Y54 K12 C0 M62 Y85 K0	- เน้นหัวเหลี่ยม - หน้าผากกว้าง - ใบหน้ามีความโมโหและดุร้าย - ลายเส้นครีบล้างของมังกรมีความลึก กรงเล็บของมังกรยึดออกไปทุกทิศทาง แสดงถึงความแข็งแกร่ง

ยุคสมัย	ตัวอย่างเครื่องเคลือบ	ลวดลาย	สีที่ปรากฏ	ความหมายแฝงทางวัฒนธรรม
ยุคสมัย หย่งเจิ้ง 1723- 1735			C61 M39 Y89 K0 C0 M65 Y80 K0 C1 M95 Y82 K0 C100 M60 Y8 K1 C85 M44 Y64 K52	- มังกรมีลำตัวเป็นมังกร ใบหน้าเป็นวัว - มีเกล็ดมังกรที่ละเอียดชัดเจน - ลายเส้นที่นุ่มนวลของลวดลายเปลวไฟตัดกับลายเส้นที่แข็งแกร่งของลวดลายมังกร
ยุคสมัย เฉียนหลง 1736- 1795			C100 M68 Y32 K20 C100 M65 Y11 K1 C27 M98 Y79 K9 C10 M97 Y10 K0	- มีการตกแต่งอย่างวิจิตรบรรจง ละเอียดอ่อน - หัวมังกรด้านบนกว้างและด้านล่างแคบ - รูปทรงของหางของมังกรจากแนวลำตัวของมังกรทั้งหมด จะพบว่ารูปร่างโค้งขึ้นเมื่อเทียบกับสองยุคสมัยก่อนหน้า

ที่มา: Manli Wang (2566)

4.10 ลวดลายมังกรหน้าขุย เรียกอีกอย่างว่ามังกรแพนซีหรือมังกรวานิลลา ลักษณะเฉพาะจะมีริมฝีปากบนหงายขึ้น และคาบดอกบัวหรือลูกปัด มีแต่ขาหน้าไม่มีขาหลัง มีปีกสองปีก เป็นที่นิยมมากในสมัยราชวงศ์หมิง และราชวงศ์ชิง

ตารางที่ 10 ลวดลายมังกรหน้าขุย

ยุคสมัย	ตัวอย่างเครื่องเคลือบ	ลวดลาย	สีที่ปรากฏ	ความหมายแฝงทางวัฒนธรรม
ยุคสมัยคังซี 1662-1722			C100 M65 Y11 K1 C100 M60 Y8 K1 C78 M36 Y0 K0	- ภาพส่วนหัวมังกรเป็นศิลปะและไม่ชัดเจน - การตกแต่งมีความหนาแน่นแต่ไม่แออัด - การเชื่อมโยงความสวยงาม ความไค้มนและความสวยงามของการเคลื่อนไหว
ยุคสมัยหย่งเจิ้ง 1723-1735			C19 M89 Y85 K9 C0 M70 Y91 K0 C78 M36 Y0 K0	- กรงเล็บทั้งห้าบอบบางและละเอียดกว่าของสมัยคังซี - ลายเส้นรูปทรงของหัวมังกรค่อยๆ เริ่มปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น - เป็นเอกลักษณ์ของราชวงศ์ชิง

ยุคสมัย	ตัวอย่างเครื่องเคลือบ	ลวดลาย	สีที่ปรากฏ	ความหมายแฝงทางวัฒนธรรม
ยุคสมัย เฉียนหลง 1736- 1795			C100 M65 Y11 K1 C99 M48 Y11 K1 C78 M36 Y0 K0	- เน้น รายละเอียดของ การพรรณนา - หัวมังกรเป็น จุดรวมสายตา ลำตัวของมังกร บิดเบี้ยวและหาง มังกรพลิก ซึ่ง แสดงถึงสไตล์ของ มังกรขุย สมัยเฉียนหลง

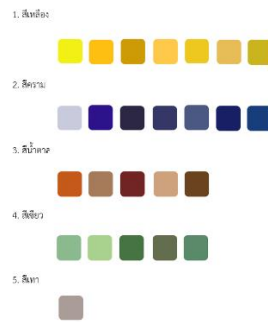
ที่มา: Manli Wang (2566)

5. ประโยชน์ของการวิจัย

- 5.1 ได้องค์ความรู้ในการออกแบบลวดลายมังกรบนเครื่องเคลือบ และองค์ประกอบเครื่องเคลือบในสมัยราชวงศ์ชิง
- 5.2 ได้รับองค์ความรู้ในการออกแบบลวดลายมังกรร่วมสมัย
- 5.3 ได้รับผลงานศิลปะเครื่องเคลือบลวดลายมังกรร่วมสมัยและงานศิลปะตกแต่ง

6. ผลการวิจัย

ลวดลายมังกรในสมัยจักรพรรดิคังซี เทคโนโลยีการทำเครื่องลายครามก็มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วเช่นกัน มีการใช้สีฟามัลโรสในช่วงปลายสมัยจักรพรรดิคังซีซึ่งเป็นที่นิยมมาก สีของลวดลายสามารถนำเสนอเอฟเฟกต์สีที่หลากหลายไม่รู้จบ เป็นผลให้การตกแต่งลวดลายมังกรมีความยืดหยุ่นและสดใสดู ซึ่งแตกต่างจาก "ยุคแห่งสีสันของการวาดภาพแบนเส้นเดียว" เป็นอย่างมาก ลวดลายมังกรบนเครื่องเคลือบในสมัยจักรพรรดิคังซีมีลักษณะ ลวดลายเรียบง่าย สง่างามและแข็งแรง น่าเกรงขาม มีทรงเล็บที่แหลมคม ลายเส้นของตัวมังกรสื่อถึงจังหวะการเคลื่อนไหว ด้วยเส้นโค้งมนและสวยงาม การจัดองค์ประกอบของลวดลายมีความแน่นอย่างลงตัว และที่สำคัญคือ กรงเล็บของมังกรจะคลาย แทนที่จะเป็นรูปร่างที่กำแน่น มีการใช้สีอย่างสมดุล สีที่ใช้มี 5 สี ได้แก่ สีเหลือง สีคราม สีน้ำตาล สีเขียว สีเทา

รูปที่ 1 สีที่พบจากลวดลายมังกรบนเครื่องเคลือบในสมัยจักรพรรดิคังซี

ที่มา: Manli Wang (2566)

ลวดลายมังกรในสมัยจักรพรรดิหย่งเจิ้ง (ค.ศ.1723-ค.ศ.1735) มีความประณีต สง่างาม แข็งแกร่ง ดุยิ่งใหญ่ ทรงพลัง มีความกระฉับกระเฉง ดุมีชีวิตชีวา มีความงามที่อวบอ้วน นอกจากนี้ รูปทรงปากของมังกร มีลักษณะปากเป็นสี่เหลี่ยม มีเขี้ยว ตรง ตรงกลางระหว่างเขาสองข้างมีลักษณะนูนสูงเป็นรูปภูเขา ดวงตากลม และ ที่สำคัญเป็นการปรากฏ มังกรห้ากรงเล็บเป็นครั้งแรก ที่เรียกว่า “มังกรกู่ห้ากรงเล็บ” สีที่ใช้มีลักษณะเป็นสีพาสเทล มีการใช้สีขาวผสมในเนื้อสีในสัดส่วนที่มากขึ้น สีที่ใช้ก็มีมากขึ้น จากการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของลวดลายมังกรในสมัยหย่งเจิ้งพบว่ามี 7 สี ได้แก่ สีเหลือง สีคราม สีน้ำตาล สีเขียว สีเทา สีส้ม และสีแดง

รูปที่ 2 สีที่พบจากลวดลายมังกรบนเครื่องเคลือบในสมัยจักรพรรดิหย่งเจิ้ง

ที่มา: Manli Wang (2566)

ในสมัยจักรพรรดิเฉียนหลง (1736-1795) เป็นการต่อยอดการผลิตเครื่องเคลือบสีเอกรงค์ สีลายคราม สีฟามัลโรส และสีพาสเทล และมีการผสมผสานเทคนิคการภาพวาดสีน้ำมันของตะวันตก ทำให้สีสันโดยภาพรวมมีความงดงามยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการใช้คู่สีตรงข้าม (Complementary colors) ที่

สามารถสร้างโดดเด่นให้กับผลงาน เช่นการตัดกันของสีเหลืองกับสีแดง สีเหลืองกับสีน้ำเงิน เป็นการใช้
คู่สีตรงข้ามอย่างเด่นชัด ในส่วนของลวดลายมังกรจะมีความละเอียดมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะที่ส่วนหัวมังกร
โดยเน้นที่เทคนิคความเหมือนจริง ดวงตาของมังกรกลมและเบิกกว้างเล็กน้อย กรงเล็บที่ทรงพลัง หาง
ของลายมังกรยกขึ้นเล็กน้อย ครีบหางแผ่รัศมี เกล็ดตามลำตัวและเกล็ดท้องของมังกรเรียงเป็นระเบียบ
และพิถีพิถัน จากการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของลวดลายมังกรในสมัยเฉียนหลงพบว่ามีสี
ปรากฏ พบว่ามี 6 สี ได้แก่ สีเหลือง สีคราม สีน้ำตาล สีเขียว สีส้ม และสีแดง

รูปที่ 3 สีที่พบจากลวดลายมังกรบนเครื่องเคลือบในสมัยจักรพรรดิเฉียนหลง

ที่มา: Manli Wang (2566)

7. การสรุปผลและการอภิปรายผล

ลวดลายมังกรจีนมีการพัฒนามาตั้งแต่ในยุคราชวงศ์จินโบราณ จนมาถึงสมัยราชวงศ์ชิง โดยเฉพาะลวดลายมังกรบนเครื่องเคลือบมีความเจริญรุ่งเรืองมากที่สุด ทั้งด้วยเทคโนโลยีการทำเครื่องเคลือบลายครามก็มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วงานวิจัยนี้พบว่าเอกลักษณ์ของลวดลายมังกรบนเครื่องเคลือบเครื่องลายคราม เป็นเริ่มของการได้รับอิทธิพลจากทางตะวันออกในเรื่องของการใช้เฉดสี มุมมองด้านสุนทรียาตร์ที่มีความแตกต่างไปจากเดิม ลวดลายมังกรในสมัยจักรพรรดิคังซี เป็นการแสวงหานวัตกรรมและความก้าวหน้า ทำให้ลวดลายมังกรในยุคสมัยนี้เป็นชุดของความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ของคนรุ่นก่อน ได้สร้างสรรค์เป็นรูปแบบที่สวยงามตามสมัยนิยม ต่อมาลวดลายมังกรในสมัยจักรพรรดิหย่งเจิ้งเป็นจุดเริ่มต้นของ “มังกรกู่ห้ากรงเล็บ” ไม่เพียงแต่แสดงรูปแบบศิลปะที่แตกต่างกัน แต่ยังเป็นตำนานลวดลายมังกรในสมัยหย่งเจิ้ง ที่เน้นย้ำถึงความปรารถนาและอำนาจอย่างมั่นคง "ความสง่างาม" จึงกลายเป็นจุดเด่นที่สุดของเครื่องเคลือบลายมังกรในสมัยจักรพรรดิหย่งเจิ้ง และลวดลายมังกรในสมัยจักรพรรดิเฉียนหลง ลวดลายมังกรบนเครื่องเคลือบ เป็นเรื่องที่นิยมมากขึ้น ทำให้เกิดลวดลายมังกรต่าง ๆ ขึ้นเป็นอย่างมาก ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่ามีความหลากหลายที่เกิดขึ้นนั้นและเต็มไปด้วยจินตนาการที่

แฝงไปด้วยความโรแมนติก ซึ่งแตกต่างจากสมัยจักรพรรดิคังซีและจักรพรรดิหย่งเจิ้ง รสนิยมและสุนทรียศาสตร์ในรัชสมัยของจักรพรรดิเฉียนหลงค่อนข้างที่จะยิ่งใหญ่และงดงาม ด้วยความนิยมในการตกแต่งแบบซับซ้อนและหรูหรา และแสวงหาความแปลกใหม่ ดังนั้นการผลิตเครื่องลายครามลายมังกรในยุคนี้มีความซับซ้อนและงดงาม ซึ่งกลายเป็นเอกลักษณ์ของยุคจักรพรรดิเฉียนหลง

8. ข้อเสนอแนะการวิจัย

8.1 การศึกษาวิจัยกระบวนการแบบมังกรจีนในสมัยราชวงศ์ชิง เป็นเพียงการศึกษาเฉพาะลวดลายมังกรในงานเครื่องเคลือบ ซึ่งยังคงมีลวดลายมังกรอีกหลายประเภท เช่นลวดลายมังกรจีนในงานสถาปัตยกรรม ลวดลายลวดลายมังกรจีนในงานจิตรกรรมฝาผนัง หรือลวดลายมังกรจีนบนงานสัมฤทธิ์ เป็นต้น ที่ควรศึกษาต่อไปในอนาคต

8.2 การศึกษาวิจัยกระบวนการแบบมังกรจีนในสมัยราชวงศ์ชิง มีการศึกษาถึงสีที่ใช้ในการเขียนลวดลาย ซึ่งได้เปิดรับวิทยาการจากประเทศทางฝั่งตะวันตก มีความสวยงาม ซึ่งสามารถองค์ความรู้ที่ได้ไปใช้ในการต่อยอดทำงานสร้างสรรค์ หรือสร้างผลิตภัณฑ์ต่อไป

9. เอกสารอ้างอิง

- Manli Wang. (2566). กระบวนการแบบมังกรจีนในสมัยราชวงศ์ชิง : การสืบทอดและสร้างสรรค์ในการออกแบบเซรามิกร่วมสมัย. มหาวิทยาลัยบูรพา. คณะศิลปกรรมศาสตร์
- Ning, G. (2013). *Kang Yong Qian Jingdezhen Porcelain Kiln Design Art Research*. Tsinghua University Press.